

Лекція 4. Юридичні особи

Спортивний клуб є первинною ланкою організаційної системи спорту. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. спортивні клуби є закладами фізичної культури і спорту, які забезпечують розвиток визначених напрямів фізичної культури і спорту, видів спорту, здійснюють фізкультурно-оздоровчу та/або спортивну діяльність, надають фізкультурно-спортивні послуги. Спортивні клуби діють на підставі статуту (положення) та реєструються у встановленому порядку. Засновниками спортивних клубів можуть бути фізичні та юридичні особи. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування сприяють діяльності спортивних клубів шляхом надання організаційної, методичної та іншої допомоги. Фінансування діяльності спортивних клубів здійснюється за рахунок коштів власника (засновника), інших джерел, не заборонених законодавством.

З одного боку, легальне визначення передбачає можливість обрання, фактично, будь-якої організаційно-правової форми існування спортивних клубів. Проте, з іншого боку, таке широке тлумачення поняття спортивного клубу звужує можливість чіткого визначення правового статусу спортивного клубу. Відповідно, виникає необхідність запровадження класифікації спортивних клубів із врахуванням підходів, що використовуються в чинному цивільному законодавстві та у цивілістичній доктрині.

Отже, переважна більшість спортивних клубів є юридичними особами. Відповідно до ст. 80 Цивільного кодексу України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому за коном порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді. Відповідно до ст. 81 ЦК України

юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна. Юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Вочевидь, і спортивні клуби можуть бути створені у формі юридичних осіб як приватного, так й публічного права. Юридичні особи приватного права створюються за ініціативою та з метою задоволення інтересів приватних осіб. Зокрема, футбольний клуб «Динамо «Київ» створений у формі товариства з обмеженою відповідальністю шляхом об'єднання фізичних осіб – за сновників та їхнього майна. Головною метою створення цього спортивного клубу є здійснення підприємницької діяльності, спрямованої на задоволення інтересів власників клубу. Отже, цей клуб є юридичною особою приватного права. Юридичні особи публічного права створюються за ініціативою держави (місцевих громад) та з метою задоволення публічних інтересів. Юридичні особи публічного права виконують спеціальні суспільно значущі функції, зокрема, – у сфері державного управління, соціального захисту, освіти, культури, спорту тощо. Для прикладу, Центральний спортивний клуб Збройних сил України (ЦСК ЗСУ) є державною організацією (установою). У статутних документах ЦСК ЗСУ вказано, що він створений відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», Положення про Міністерство оборони України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 671 (із змінами), та керівних документів Міністерства оборони України, з метою реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Збройних Силах України та за забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, визначених видів спорту серед військовослужбовців і членів їх сімей. Отже, метою діяльності цього клубу є задоволення некомерційних суспільних інтересів, відповідно він є юридичною особою

публічного права. Слід зазначити, що держава також має право створювати юридичні особи приватного права. Втім, у вітчизняному спорті практика створення таких юридичних осіб не є поширеною. Незважаючи на те, що юридичні особи приватного права і юридичні особи публічного права мають різний правовий статус, як перші, так і другі беруть участь у цивільному обігові на диспозитивних засадах. Це правило закріплене в ст. 82 ЦК України, яка передбачає, що на юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах поширюються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом. Відповідно, юридичні особи публічного права, хоч і наділені адміністративно-розпорядчими повноваженнями, проте не можуть їх реалізовувати в межах цивільного обігу. Щодо порядку створення спортивних клубів у формі юридичних осіб приватного і публічного права, то він є різним. Зокрема, юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до статті 87 Цивільного кодексу України. Тобто для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються всіма учасниками (засновниками), якщо законом не встановлений інший порядок їх затвердження. Зокрема, згідно даних відкритого реєстру Міністерства юстиції України ТОВ «Футбольний клуб «Динамо «Київ» було створене 11.03.2008 р. внаслідок перетворення ВАТ «Футбольний клуб «Динамо «Київ»¹. Відповідно до ч. 4 ст. 87 ЦК України, спортивний клуб було створено з моменту його державної реєстрації. Юридична особа публічного права, натомість, створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. Зокрема, ЦСК ЗСУ був заснований 15 грудня 1992 року згідно з директивою начальника Головного штабу Збройних Сил України № 115/1/7883 на базі 14 спортивного клубу армії Київського

військового округу. Наступним критерієм класифікації спортивних клубів є організаційно-правова форма, відповідно до ст. 83 ЦК України. Зокрема, наведена стаття кодексу передбачає, що юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом. Товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. Товариство може бути створене однією особою, якщо інше не встановлено законом. Товариства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі. Установою є організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна. Особливості правового статусу окремих видів установ встановлюються законом. Дійсно, спортивні клуби можуть бути створені у формі як товариств (корпорацій), так і установ. Зокрема, ТОВ «Футбольний клуб «Динамо «Київ» є товариством, а ЦСК ЗСУ – установою. ТОВ «ФК «Динамо «Київ» створене шляхом об'єднання трьох фізичних і трьох юридичних осіб та їхнього майна. Натомість, ЦСК ЗСУ було створено Міністерством оборони України шляхом виділення майна Київського військового округу. Хоча в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань і зазначено, що ЦСК ЗСУ є державною організацією, втім, за термінологією ЦК України зазначений клуб є класичною установою. Щодо юридичних осіб, створених в «інших формах, встановлених законом», відповідно до ст. 83 ЦК України, то передовсім йдеться про організаційно-правові форми, передбачені в ГК України. Зокрема, однією з таких організаційно-правових форм, передбачених в ЦК України, є підприємства. Прикладом саме підприємства-спортивного клубу є комунальне підприємство «Міський футбольний клуб «Металург» (м. Запоріжжя). Цей клуб було створено

31.05.2017 р. рішенням сесії Запорізької міської ради¹. В сезоні 2018/19 років КП «МФК «Металург» пройшов атестацію в якості професійного клубу і отримав право брати участь у змаганнях другої ліги чемпіонату України з футболу. При цьому, зазначений футбольний клуб є юридичною особою публічного права. Щодо такої організаційно-правової форми, як товариства, то відповідно до ст. 84 ЦК України вони поділяються на підприємницькі та непідприємницькі. Товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи. А ст. 85 ЦК України встановлює, що непідприємницькими товариствами є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. Особливості правового статусу окремих видів непідприємницьких товариств встановлюються законом. Отже, згадане вище ТОВ «ФК «Динамо «Київ» є підприємницьким товариством, створеним у формі товариства з обмеженою відповідальністю. Цікаво, що з 12 футбольних клубів – учасників української футбольної Прем'єр-ліги сезону 2018/19 років 9 створено у формі товариства з обмеженою відповідальністю. В цілому, така статистика збігається із загальними тенденціями в українській економіці, де переважна більшість юридичних осіб обрали в якості організаційно-правової форми саме товариство з обмеженою відповідальністю. Зокрема, за даними статистичної звітності станом на 1 вересня 2018 р. кількість юридичних осіб – товариств з обмеженою відповідальністю складає 613055. При цьому, загальна кількість юридичних осіб в Україні складає 12769941. Серед всіх провідних футбольних клубів лише ФК «Шахтар» (Донецьк) обрав таку

організаційно-правову форму, як приватне акціонерне товариство. Спортивний клуб може існувати, зокрема, у формі невідповідного товариства. Цивільний кодекс України не встановлює вичерпного переліку невідповідних товариств. Правовий статус та особливості діяльності окремих видів невідповідних товариств врегульовано в Законі України «Про громадські об'єднання»², «Про свободу совісті та релігійні організації»³, «Про кооперацію»⁴ тощо. Спортивні клуби-невідповідні товариства можуть існувати у формі громадських об'єднань. Зокрема, ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» передбачає, що громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка. Громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. Громадська спілка – це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи. Слід наголосити, що в Україні велика кількість спортивних клубів існують у формі громадських об'єднань (громадських організацій). Зокрема, два футбольні клуби з дванадцяти, що представляють українську футбольну Прем'єр-лігу, мають організаційно-правову форму громадської організації. Йдеться про ГО «Олімпік» (Донецьк) і ГО «Футбольний клуб «Маріуполь». Відзначимо, що професійний спорт є різновидом економічної діяльності. Так, ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» передбачає, що професійний спорт є комерційним напрямом діяльності у спорті, що пов'язаний з підготовкою та

проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку. При цьому, українська футбольна Прем'єр-ліга – це об'єднання професійних футбольних клубів. Відповідно, більш адекватною організаційно-правовою формою юридичної особи для учасників Прем'єр-ліги є підприємницьке товариство. Звичайно, не варто забувати про існування ст. 86 ЦК України, яка передбачає, що непідприємницькі товариства (кооперативи, крім виробничих, об'єднання громадян тощо) та установи можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню. Проте, видається, що наведені вище футбольні клуби-громадські організації не здійснюють іншої діяльності, окрім як беруть участь у спортивних змаганнях. Крім того, всі суб'єкти професійного спорту мають бути в рівних умовах, а правовий статус господарського товариства і громадської організації істотно відрізняється. Метою створення громадської організації є задоволення громадських інтересів. Видається, що громадські інтереси можуть бути задоволені в аматорському спорті, проте не у професійному. Вказане стосується і спортивних клубів, які не є підприємницькими товариствами, не передбачені в ЦК України, проте здійснюють свою діяльність на підставі ГК України. Зокрема, йдеться про комунальне підприємство «МФК «Металург» (Запоріжжя). В даному випадку більш доцільним було б обрати форму юридичної особи приватного права-підприємницького товариства, одним із акціонерів або учасників, за необхідності, була б місцева громада в особі комунальних органів. Таким чином, за чинним цивільним законодавством України спортивні клуби можуть бути створені, фактично, у будь-якій організаційно-правовій формі. Найбільш прийнятною з точки зору ведення спортивного бізнесу

організаційно-правовою формою спортивних клубів в сучасних умовах є підприємницьке товариство, а саме – товариство з обмеженою відповідальністю. Видається, що з розвитком професійного спорту і спорту загалом, було б доцільно збільшувати капіталізацію спортивних клубів та залучати додаткові інвестиції з використанням такої організаційно-правової форми, як акціонерні товариства. Щодо спортивних клубів, які не беруть участі в спортивному бізнесі, то для них найбільш доцільною організаційно-правовою формою є установа або непідприємницьке товариство у формі громадського об'єднання.